
ÜLESANDEID HARJUTAMISEKS

KÄESOLEVAST KOGUMIKUST LEIATE 8 EKSAMITÖÖ VARIANTI. IGA VARIANT KOOSNEB LUGEMISOSA ÜLESANNETEST, ALUSTEKSTI(DE)ST JA KIRJUTAMISÜLESANDEST.

KOGUMIKU LÕPUS ON ÄRA TOODUD KA IGA VARIANDI LUGEMISÜLESANNETE VÕTI, MIS ON ABIKS VASTUSTE HINDAMISEL. LUGEMISOSA VASTUSTE HINDAMISE PÕHIMÕTTED JA HINDAMISJUHEND ON EKSAMI ERISTUSKIRJAS.

VARIANT 1

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi katkend Viivi Luige ja Hedi Rosma teosest „Ma olen raamat” (2010) ning lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ridade ees olevaid numbreid.

1. Kuidas mõistad Viivi Luige mõtet „Raamatu kirjutamine on mingis mõttes maailma toimimise mudel. Elu mudel”? (10 punkti)
2. Mille devalveerumine ja miks Viivi Luigele muret valmistab? Too selle kohta 2 näidet tekstist. (10 punkti)
3. Kuidas suhtus Viivi Luik arvutisse (interneti) varem, kuidas nüüd? Põhjenda tekstile toetudes, miks on Viivi Luige suhtumine muutunud. (10 punkti)
4. Miks ei või Viivi Luige arvates iga inimene raamatut kirjutada? Kuidas hindad Viivi Luige seisukohta? (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Isaac Asimov on öelnud: „Millest säärane vastumeelsus muutuste suhtes? Me kardame ümberõppimise protsessi. Täiskasvanud on investeerinud lugematuid tunde õppimisse, et harjuda tollide ja miilidega, veebruari 28 päevaga, sõnadega, milles kõiki tähti ei hääldata, klaviatuuri ja kõige muuga. Selleks et kogeda midagi täiesti uut, tuleks otsast peale alustada ja uuesti rumalaks saada, aga kui jätkata vana kasutamist, siis riskime suutmatusega õppida.”

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles käsitled tänapäeva maailma muutumise eri aspekte. Arutle ka selle üle, milline on nende mõju inimesele. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Autorist

Foto: Peeter Langovits/Postimees

Viivi Luik on luuletaja, prosaist, lastekirjanik ja esseist, kelle esimene luulekogu „Pilvede püha” ilmus 1965. aastal. Tema tuntuim romaan „Seitsmes rahukevad” (1985) käsitleb Teise maailmasõja järgset Eesti külaelu lapse silmade kaudu.

Viivi Luik, Hedi Rosma

Ma olen raamat (katkend)

Viivi Luik:

Olen pannud tähele, et enamasti see, mida ASJATUNDJAD ennustavad, ei pea paika. Üks parasjagu kulunud näide oleks omaaegne Nõukogude Liidu lagunemine. Kogu tolleaegses LÄÄNEMAAILMAS oli tuhandeid hästi teenivaid sovetolooge, kellele NSV Liidu kokkuvarisemine tuli suure üllatusena.

5 Praegused hiigelkontsernide poolt hästi kinni makstud PROHVETID kuulutavad trükitud raamatute kadu, e-raamatu võidukäiku, interneti kõikvõimsust.

Kuid ometi tekib järjest rohkem neid, kes ei viitsi enam pikki tekste arvutist lugeda, vaid tahavad raamatut või ajalehte käega katsuda. Järjest suurem hulk inimesi püüab võtta arvutivabasid päevi või arvutivabasid nädalaid, sest arvuti pole enam mingi uus ega moodne
10 vidin, vaid üks tööriist paljude teiste seas.

Ennustatakse ühte, aga see, mis tegelikult saabub, on alati hoopis midagi muud. Maailm muutub pidevalt ja need muutused on etteäraarvamatud.

Maailmaga on ehk asi nii nagu raamatu kirjutamisega. Keskpärane kirjanik on ära tunda sellest, et ta mõtleb oma loo ISE VÄLJA. Ja kirjutab selle oma väljamõeldud skeemi või
15 stsenaariumi järgi „üles” ka.

Suur kirjanik laseb raamatul ennast ise kirjutada, ja teda ennastki üllatab, kuhu raamat pöörab ja kuhu välja jõuab. Raamatu kirjutamine on mingis mõttes maailma toimimise mudel. Elu mudel. Elus on üllatuse osa tohutu suur.

Mind ajab alati segadusse ja valmistab piinlikkust, kui kirjastajad ja stipendiumide komisjonid
20 küsivad „teose sisukirjeldust”, sünopsist.

Kuidas võin mina teost alustades teada, kuidas see lõpeb! See on elutõega vastuolus. Elu nii ei käi.

Inimene ei tea oma homset päevagi, kuidas ta võib teada siis seda ette, mis tema raamatus toimub. Muidugi, ta võib teada seda, et ta tahab seda-ja-seda mõtet või tunnet väljendada, kuid
25 palju rohkem ta ei saa alustades midagi oma raamatust teada, nii nagu ei saa teada, kuidas elu keerab.

Muide, siin enne ma tarvitasin sõnaühendit „suur kirjanik”. Kuid sõna „kirjanik” on täpselt samuti devalveerunud ja tühjaks muutunud nagu hulk muid sõnu. Minul on alati häbi, kui ma ütlen, et olen kirjanik. Oleme omadega nii kaugel, et sõna KIRJANIK märgib võltsi, edevat ja
30 tüütut nähtust, nagu muide ka paljude teiste alles hiljuti päris austusväärsete elukutsete nimetused. SISU on kadunud, kuid nimetused on alles jäänud nagu tühjad kestad.

Nii nagu on devalveerunud sõna „armastus” või sõna „usk”. Kui inimene näeb ja kuuleb, et igaüks, kes vähegi viitsib, kirjutab mõne raamatu, siis peab ta varsti iseenesestmõistetavaks, et raamatu kirjutamine pole mingi KUNST. Nii muutubki maailm just sellekssamaks

35 proletkultlikuks maailmaks, mida Vladimir Uljanov silmas pidas, kui ta ütles, et IGA KÖÖGITÜDRUK VÕIB RIIKI JUHTIDA.

Nii nagu iga köögitüdruk EI VÕI riiki juhtida, nii ei või ka iga inimene raamatut kirjutada, sest see oleks ainult näiliselt raamat, nii nagu kunstroos on ainult näiliselt roos. Temas pole saladust, sest kirjanikust teeb kirjaniku saladus, see, mis jääb ridade vahele, mida polegi üles kirjutatud.
40 Selleks on tarvis kirjanikuannet.

Arvata võib, et meie maailm seisab praegu tohutute muutuste ees. Arvata võib ka seda, et kunagine võlusõna „demokraatia” on lõplikult vananenud. See on muutunud edasiviivast jõust pidurdavaks jõuks, nii nagu suured hulgad intellektuaale on muutunud edasiviivast jõust pidurdavaks jõuks. Inimesed ootavad ja tahavad MIDAGI MUUD, kui on see, mida majandus, poliitika, kultuur ja religioon neile pakuvad. Kusagil küpseb midagi, see MIDAGI küpseb inimese hinges, ja mitte keegi ei tea, mis siis maailma ja inimesega juhtub, kui see küpseks saab. Kui ebamäärane ja tume mõmin muutub inimkõneks. Kui öeldakse välja midagi, mida pole seni suudetud välja ütelda.

Seda saame ehk näha varem, kui võiks arvata.

50 Jah, aga ma tahtsin veel rääkida oma kogemusest arvutiga. Seesugune kogemus on olemas ainult neil inimestel, kes ei ole lapsest peale arvutiga koos elanud.

Tunnistan, et olen mõned aastad väga palju ja väga intensiivselt arvutit tarvitanud. Arvutit nagu oopiumi. Arvutit nagu LSD-d. Arvutit nagu kokaiini. Nüüd, täna ma saan aru, et arvuti võib võtta inimese oma võimusesse, kuid siis, kui sa OLED tema võimuses, ei tunnista sa seda mingil juhul.
55

Ja kuna ma arvuti eest palju kaugemale ei saanud, märkasin ma, et arvuti muutis mind. Mind ei huvitanud enam, mis aastaaeg on parajasti väljas. Kaotasin ühenduse elava loodusega. Mul oli ükskõik, kas päike paistab või on pime.

Maailm justkui haihtus või kustus minu ümbert. See kestis mõne aja nagu uni, siis see tüütas ära. Olen kogenud, et arvuti võimuses on tõepoolest inimest vangi panna, maailmast ja elust lahutada. Üks asi on sellest lugeda, teine asi on seda ise kogeda! Kui oled kogenud, ei paku arvuti sulle enam sel viisil huvi. Haigus on läbi põetud.
60

(711 sõna)

VARIANT 2

I. LUGEMINE

Loe läbi Indrek Koffi („Raamat”, 2009) ja Birk Rohelennu (autori blogi) luuletused ning lahenda nende põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ridade ees olevaid numbreid.

1. Sõnasta kummagi luuletuse peamõte. (10 punkti)

2. Nimeta 2 probleemi, mida käsitletakse mõlemas luuletuses. Hinda nende probleemide aktuaalsust. (10 punkti)

3. Võrdle luuletuste keelt (kõnekeel, kirjakeel). Nimeta 2 joont, mille poolest need luuletused on sarnased ja mille poolest erinevad (kokku 4 joont). (10 punkti)

4. Analüüsi luuletuste põhjal vanemate suhtumist lastesse. Kasuta analüüsis tekstinäiteid. (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Kes meist poleks aeg-ajalt tundnud soovi igapäevarutiinist välja pääseda. Isegi kui oled oma elu mitmekülgseks ära korraldanud, nii et kooli kõrval jätkub aega ka spordi, hobide ja sõprade jaoks, muutub see ikkagi ühel hetkel tavaliseks ja igavaks. Hing ihkab vaheldust!

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid, mida toob endaga kaasa argipäevarutiin ja pealesunnitud elumudelid. Arutle ka selle üle, kuidas neist vabaneda. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Autoritest

Foto: pilt.delfi.ee

Indrek Koff (1975) sai tuntuks eelkõige tõlkijana, kuid ta on kirjutanud ka luulet. Tema esikteos „Vana laul” ilmus 2006. aastal. Koff pälvis Eesti Kultuurkapitali luuleauhinna raamatu „Eestluse elujõust: hüsteeriline traktaat” (2010) eest.

Foto: EPL

Birk Rohelend, kodanikunimega Hele-Riin Moon (1981), on prosaist, luuletaja ja kolumnist. Tema sulest on ilmunud kolm auhinnatud romaani, millest esimene oli „Mina, Mortimer”(2007). Rohelend on kirjutanud ballaadi „Alexander ja Belle” (2009) ning luulekogu „Morbidaarium” (2012). Ta on filmi „Vasaku jala reede”(2012) ning mitmete teleseriaalide stsenarist.

Indrek Koff

äratus hommikutelevisioon kohvi kõrvale korra meilid
ära vaadata siis
auto
töö tass kohvi töö söökla töö veel üks tass kohvi jälle töö
5 siis
auto suur pood auto ja lõpuks ometi kodu
mingi sari kartul-soust mingi teine sari uudistesaaate moodi
meelelahutussaade
selle ja päris uudiste vahele midagi head magusat ja
10 võib-olla teed või õlut või midagi
siis päris uudised siis ilmateade mingi film või saade või
mis seal kõige paremat tuleb
siis korra veel meilid ära vaadata ja
hiljemalt pool kaksteist
15 tuli kustu ja
magama
eks ta ole
tähendab
baasturvalisus ja püsiväärtused ja tasakaal
20 jah
palsakki näiteks on mul palju
tuglas ja tolstoi ja
kõik isa omal ajal ostis
ülemine riiul nii täis et
25 jah ja vaata
oma lastele
kui neid peaks tulema
kavatsen ma ka õpetada et
raamatut ei tohi karta
30 vaid peab austama
eestlane on raamaturahvas
laulurahvas ja murdmaasuusarahvas ja raamaturahvas ja
raamat peab su sõbraks saama kui tahad elus
kaugele
35 jõuda

(153 sõna)

Birk Rohelend

- argipäevast meenub mulle
see, et olen tühine
mitte miski meid ei seogi
ainult laps, see ühine
- 5 hommikul viib kahte suunda
teineteisest lahku tee
mina uhan Pärnut mööda
sinul ees Tammsaare tee
lapse päevaks viime ära
- 10 hoida teistele
rabeleme, ärritume,
kummardame teistele
võlaorjust kinni maksta
üritame verega
- 15 sina kurdad rinnus pisteid
mina põen aneemiat
õhtul kodus töö ei lõpe
laps las vahib multikaid
sina, mina oma süles
- 20 klõbistame vurinal
üsna vaikselt, möödaminnes
üksteist pureme
peale kahtekümnet aastat
koos infarkti sureme

(79 sõna)

VARIANT 3

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi ajakirjanik Urve Eslase vahendatud vestlusring teemal „Kas poliitika saab üldse olla eetiline?” (Postimees, 05.03.2011) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ridade ees olevaid numbreid.

1. Leia artiklist 3 erinevat määratlust eetika kohta. Põhjenda, missugust neist pooldad. (10 punkti)
2. Kuidas Rein Raud ja Monticelli riigi ja eetika seost näevad ning millega nad oma seisukohti põhjendavad? (10 punkti)
3. Mida väärtustavad vestlusringis osalejad Sokratese ja don Juani näitel? Mille poolest need näited sarnanevad? (10 punkti)
4. Võrdle Rein Raua ja Mihhail Lotmani seisukohti eetilise käitumise kohta. Too välja 2 erinevust. (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Jurist Vilve kalda kirjutab artiklis „Mõtisklusi eetikast”: „Igas ühiskonnas ja kultuuris on hulk kirjutatud ja kirjutamata reegleid, mis moodustavad selle ühiskonna ja kultuuri moraali. Moraal on sotsiaalse kontrolli vorm, ta on vajalik turvalise elu tagamiseks ühiskonnas. Me laseme piirata oma vabadust selleks, et soodustada suuremat vabadust ja heaolu. On olemas universaalsed moraalireeglid, mis aitavad meil olla hea inimene ja kodanik. See on kirjas näiteks kristlikus kümnes käsus. Eetika kui kõlblusõpetus arutleb selle üle, kuidas olla moraalile vastav, mis on õige ja mis väär. Väärtused on moraali ja eetika tuumaks.” (www.eetika.ee)

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid tänapäeva Eesti ühiskonnas valitsevaid väärtushinnanguid ning eetilisi tõekspidamisi. Arutle nende põhjuste ja tagajärgede üle. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Vestlusringis osalejad:

Foto: pilt.delfi.ee

Foto: wiki.zzz.ee

Foto: Postimees

Foto: Postimees

Foto: www.irl.ee

Foto: Postimees

Mikko Lagerspetz , soome päritolu sotsioloogia- ja poliitika- teadlane	Rein Raud , kultuuri- teoreetik, japanist ja kirjanik	Tõnu Viik , filosoofia- teadlane	Daniele Monticelli , itaalia päritolu semiootik	Mihhail Lotman , kirjandus- teadlane, semiootik ja poliitik	Margus Vihalem , filosoofia- teadlane
---	--	---	--	--	--

Kas poliitika saab üldse olla eetiline?

Mis saab eetikast, kui see satub kokku poliitikaga? Arutlesid TLÜ õppejõud Rein Raud, Mihhail Lotman, Tõnu Viik, Mikko Lagerspetz, Daniele Monticelli ja Margus Vihalem. Vestlust vedas Urve Eslas.

Mida tähendab eetika riigi ja poliitika kontekstis? Kas võib öelda, et poliitika on riigis eetika suurendamiseks – kui muidu kehtiks tugevama õigus, siis riigis pannakse kokkuleppega paika üldised õigused?

Lagerspetz: See on üks viis eetikat näha – lähtuda põhimõttest, et riigikorraldus peaks olema selline, et ükskõik millisesse positsiooni me ise selles ühiskonnas satume, oleks meie olukord talutav.

Raud: Aga ajalooliselt pole see kindlasti olnud riigi põhimõte. Kui me räägime, mis oli ajalooliselt riigi ülesande ja eetika seos, siis pigem on riik alati üritanud legitimeerida jämeda otsa püsimist nende käes, kelle käes see legitimeerimise hetkel oli. Ja eetikaga sel küll pistmist pole. Riik ei ole eetiline moodustis.

Viik: Antiiksetest riigiteooriatest võib tuua näiteid, kuidas eetiline ja poliitiline printsiip kattuvad, sest kosmiline kord on ühtlasi ka hea kord eetilises mõttes. Näiteks „Sokratese apoloogias” Sokrates keeldub vanglast põgenemast ebaõiglase karistuse eest, sest seadused ja riigikord olevat nii head, et ta ei reeda neid isegi oma elu päästmiseks mitte.

Monticelli: Kui sa küsid, kuidas eetikat peaks defineerima, siis väga abstraktselt võiks öelda, et see on teatud koosolemise viis oma normide ja käitumistavadega. Poliitika on aga vaidlus erinevate koosolemise viiside üle. Selles mõttes võib öelda, et poliitilises vaidluses otsustatakse, mis eetika parajasti peale jääb. Poliitika ei piirdu üldse riigiga, aga riik võib ärandada kogu poliitika ja muutuda ainsaks instantiks, mis otsustab eetika üle. See on juhtunud näiteks 20. sajandi totalitarismides. 20. sajandi poliitika on aga olnud ka kapitaalne vaidlus selle üle, mis sorti eetika, mis sorti koosolemise viisi me peaksime kehtestama. Mulle tundub, et me tänapäeval kipume, vastupidi, liiga sageli vabatahtlikult loovutama riigile olulisi eetilisi otsuseid. /---/

Raud: Nagu tüüpilised asjatundjad, võimegi jääda vaidlema, mis on poliitika ja mis on eetika. Aga mulle meenub Žižeki raamatust „Ideoloogia ülev objekt” koht, kus ta räägib don Juanist kui eetilise tegelasest. Kui komtuur tuleb teda pörgusse vedama ning annab talle võimaluse kahetseda ja nii pörgust pääseda, teatab don Juan, et ta ei kahetse, ja ta veetakse pörgusse. Žižek leiab, et see on erakordselt eetiline käitumine, sest kui don Juan oleks olnud selgrootu tõbras, oleks ta valetanud komtuurile, et kahetseb, ja pääsenud pörgust. Aga kui ta jääb oma valikute juurde kindlaks, siis see on eetiline käitumine. Seetõttu tuleks küsimus, mis on eetiline, lahutada küsimusest, mis on hea ja kuri. Minu meelest on siin ka võti eetika ja poliitika omavaheliste suhete juurde. See, kas ma jään kindlaks oma printsiipidele ja iseenesele. Isegi kui üks mu printsiip ongi see, et mul on iga natukese aja tagant uus printsiip.

Aga on ju mingi eetiline norm, milles me oleme ühel nõul?

40 **Lotman:** Kõigepealt, mis on minu jaoks eetika? See pole isegi mitte Kanti vaimus, vaid midagi veel varasemat, midagi sinna antiigi poole. Eetika on käitumine vastavalt oma *ethos*'ele. Oma olemusele. Ja mitte ükskõik milline käitumine, vaid selline käitumine, mille eest ma olen nõus vastutust kandma. /---/

Mingit vastuolu poliitika ja eetika vahel põhimõtteliselt ei saa olla. Ainuke asi, et eetiline võin ma olla ka asustamata saarel ...

Raud: ... ja see oleks tunduvalt lihtsam ...

45 **Lotman:** ... aga poliitiline ma seal olla ei saa. Poliitiline on eetilise valdkonna projitseerimine ühiskonda. Minu meelest küsimusele, kas poliitik saab olla eetiline, on vastus ilmne: ta peab olema eetiline.

Küsimus polnud, kas ta peab olema, vaid kas ta on.

50 **Lotman:** Aga üldiselt me ei saagi rääkida, me saame rääkida, kas keegi konkreetselt on või ei ole. Üldiselt on nii ja naa, mõnikord on, mõnikord ei ole. See pole planeetide käik, see pole kosmiline seadus. See on inimese maailm. Ja inimese puhul on üks oluline asi – ta on ekslik.

Viik: Kõige ebaeetilisemad teod on ikka tekkinud selle tagajärjel, et ma mitte üksnes ei eksi, vaid ma käitun ka kuritahtlikult, st ma tean väga hästi, et käitun ebaeetiliselt, aga mingitel põhjustel teen seda ikkagi.

55 **Raud:** Sellisel juhul tuleb teha vahet ausa vea ja tahtliku normirikkumise vahel. Kui inimene tahtis kõige paremat, aga välja kukkus nagu alati, siis seda tõenäoliselt ei ole võimalik kvalifitseerida ebaeetiliseks käitumiseks.

60 **Lotman:** Mina kvalifitseerin seda just ebaeetiliseks käitumiseks. See diskussioon pärineb juba 19. sajandist. Tuleb teha vahet meie teadmiste ja uskumuste vahel. Näiteks kui ma tean, et see sild kukub kokku, aga saadan sellest hoolimata inimesed sillale, siis see on selgelt ebaeetiline tegu. Ent kui saadan ise parimat lootes mind usaldavad inimesed halvas korras sillale, sild aga kukub kokku, on selge, et käitusin ebaeetiliselt. Aga kui sild ei kuku kokku, kas ma siis käitusin hoopis eetiliselt? Ei, ma käitusin sama ebaeetiliselt.

/---/

65 **Vihalem:** Poliitika võib tunduda lihtsalt mängu või isegi hasartmänguna, aga kuna see mõjutab otseselt kõiki ühiskonna liikmeid, on eetika paratamatult üks poliitikakultuuri mõõdupuu.

70 Üldisemas mõttes on poliitika eetilisus otseses sõltuvuses ühiskonnas valitsevatest väärtustest ja mentaliteetidest. Ning kui vabaturumajanduse sildi varjus domineerivad ühiskonnas egoism, kildkonnavaim ja rahakultus, peegelduvad need paratamatult ka poliitikas, tahame seda või mitte! Oluline on näidata, miks ja kuidas need näilist heaolu lubavad mentaliteedid toimivad kahe teraga mõõgana ning viivad tegelikult ühiskonna lagunemiseni.

Lagerspetz: Eetilistel põhimõtetel on see omadus, et tegelikus elus võivad need väga tihti omavahel vastamisi sattuda. Mitme ülla põhimõtte vahel valides juhindub inimene sellest, kuidas ta näeb oma rolli ja vastutust. Poliitik peab vastutama kogu ühiskonna, mitte koalitsioonilepingu või oma partei sponsorite ees.

- 75 **Monticelli:** Tulles tagasi jutu alguses esitatud küsimuse juurde eetika ja poliitika suhtest, võiks lõpetuseks öelda, et meie vestluses on laias laastus kõlanud kolm seisukohta.

Eetikast võib mõelda kui individuaalse südametunnistuse häälest, mis satub kergesti vastuollu kollektiivsest huvist lähtuva poliitikaga, tekitades inimeses kui kodanikus raskesti lahendatavaid dilemmasid.

- 80 Teine võimalus on mõista eetikat kui poliitikaülest, kuid siiski kollektiivset normide kogu, mängureegleid, mis kehtivad kõikidele ja tänu millele saame „erapooletust” positsioonist hinnata poliitikute käitumist eetilise või ebaeetilisena.

- 85 Kolmas seisukoht lähtub aga võimatusest eetika ja poliitika lahus hoida; see, et inimene on „poliitiline loom”, tähendab nimelt seda, et tema *ethos* on juba alati poliitiline – vastupidiselt teistele loomadele on inimeste jaoks õige ja vale käitumine alati vaidluse küsimus ehk poliitiline küsimus.

(Teksti on eksami tarbeks lühendatud.)

(991 sõna)

VARIANT 4

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi katkend Martin Kala artiklist „Mida Euroopa usub?” (Akadeemia 9, 2010) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ridade ees olevaid numbreid.

1. Selgita artikli põhjal, mida tähendab väljend „selvekohviku sündroom”. Too selle kohta näide tekstist. (10 punkti)
2. Nimeta 6 iseärasust, mis iseloomustab tänapäeva Euroopa religiooni. (10 punkti)
3. Kirjelda artikli põhjal eestlaste suhet usuga. Nimeta 3 iseärasust, mis seda iseloomustavad. (10 punkti)
4. Mis iseloomustab usu turustamisega seonduvat Ameerikas ja Euroopas? (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Rahvausundi edasielamine ametliku kirikuusu kõrval on kahtlemata fakt. Tartu ülikooli õppejõud ja filosoofiadoktor Heiki Valk peab paradoksaalseks tõika, et veel 18. ja 19. sajandil ohverdasid kirikus ja armulaua käivad luterlikud talupojad looduslikes pühapaikades, toitsid esivanemate hingi ja kasutasid olmemaagiat („Eesti 13.–17. sajandi rahvausundi allikatest, uurimisseisust ja probleemidest”, 1998).

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles käsitled eestlaste suhet usuga. Arutle ka usuõpetuse vajalikkuse üle koolis. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Autorist

Foto: enpa.be

Martin Kala on kolumnist ja Euroopa Ajalehtede Liidu õigusnõunik, kes on kirjutanud palju artikleid Euroopa Liidust.

Martin Kala
Mida Euroopa usub?
(katkend)
Selvekohviku sündroom

Delfi internetiportaalis sai teistest lehtedest refereeritud info põhjal lugeda /---/ Euroopa väärtuste uurimise kohta lugu pealkirjaga „Eestlased on Euroopa suurimad ususalgajad”, mis kinnitab reeglit, et me ei sõnasta tulemust õigesti ega pruugi teha õigeid järeldusi sellest, mida uuring tegelikult tuvastas. Nimelt pole uskumisel pistmist vaid kirikus käimisega, sest enamik eurooplasi nimetab end kõigele vaatamata uskujaks. (Vastavalt Euroopa väärtuste atlasele usub 56,7 protsenti aserbaidžaanlasi ingleid ning 73,7 protsenti iirlasi arvab, et põrgu on päriselt olemas. Eestlased on kõige vähem veendunud põrgu ja paradiisi olemasolus, märksa rohkem kardetakse siin aga pattu teha.) Seega oli eksitav juba Delfi artikli pealkiri. Religioon ei kao Euroopast kuhugi, ta pigem metamorfeerub, muutudes individualistlikumaks, samas vähem kiriklikuks.

Eestlased ei külasta kirikuid, kuid sellest hoolimata usuvad nad millessegi: Jeesusesse, viimssesepäeva või jumala armu, uuestisündi, ka usaldatakse ristikujulisi sümboleid jne. Religioon ei eksisteeri ainult klassikalises mõttes ehk ei piirdu vaid kirikus käimisega. „Ma ei kuulu ühtegi kabelisse, et mitte olla teiste rünnakute ohver,” on öelnud meie aja väljapaistvamaid ajakirjanikke Oriana Fallaci. Et Euroopas on „uskujaid” rohkem kui „usklikke”, tekib ainulaadne olukord, s.t kerkib kuulumise küsimus ehk usutakse ilma kuulumiseta. Sotsioloogid nimetavad Euroopa religiooni „selvekohviku sündroomiks”.

Euroopa reaalsuseks on praegu see, et usk on muutunud pidupäevaseks. Väga suur protsent inimesi tunnistab, et religioossed toimingud ja tavad muutuvad oluliseks teatud tähtpäevadel ja tähtsate sündmuste puhul, nagu sünn, surm ja abielu, mida erandina kirikus pühitsetakse. Eurooplastele on religioon nagu Rootsi laud: taldrikule asetatakse täpselt need komponendid, mis maitsele sobivad või lähevad peale teatud olukorras. Prantsuse ajaloolane Paul Veyne räägib „päevamenüü-religiooni muutumisest *à la carte*-religiooniks”, millest igaüks nopib endale sobiva jumala või sekti. Dogmasid ja doktriine segatakse nii, nagu valiks inimene endale saialetis sobivat söögipoolist. Meie kaasajale on omane ka „spirituaalne nomaadlus”, mis toetab ning täiendab mingit muud ühiskondlikku positsiooni, kuid ei esinda positiivset väärtust omaette. Teiseks on huvitav jälgida, et Euroopa madala usuhuvi puhul ei ole ateistide (ehk õigekeelsussõnaraamatu järgi „jumalatute”) hulk just eriti suur.

Selle üheks põhjuseks, et traditsioonide segamise ja segunemisega jäävad järk-järgult tühjaks pühakojad, on nõrk turundus. Euroopas arutleme kahe üsna eksistentsiaalse küsimuse üle: esiteks, kuidas järgida ja edendada kristlust olukorras, kus on tegu religioonide suure turu ja selle tagajärgedega, ning teiseks: kuidas teha seda olukorras, kus kogu Euroopa on liikunud viimased kaks ja pool sajandit üsna pöördumatult sekulariseerimise lainel?

Võrrelgem olukorda Euroopas ja Ameerika Ühendriikides. 1970. aastatest saadik on sekulariseerimine üsna sarnaselt edasi arenenud, kuid ühel hetkel eri teed läinud. Ameerika usuringkondadel on hoopis teistsugune suhtumine enda turustamisse: igapäevases konkurentsits otsitakse turueeliseid, millega oma tõde paremini müüa ja ostjale paindlikumat programmi

pakkuda. Seni võib Euroopa analooge pidada vanameelseteks, kes, hoides kiivalt kinni oma (vahel lausa 6. või 9. sajandi) reeglitest ja ettekirjutustest, ei suuda rahuldada eluraskustega võitlevaid masse ega ahvatleda järjest peale kasvavaid põlvkondi, kelle tähelepanu koondub hoopis muule ja kelle mõtted on internetiseerunud, moodsas ilmapildis keskaegsetest kirikutest üsna kaugel. Kirik püüab küll kaasajaga kaasas käia, kasutades vastutulekuks kõiki tänapäeva tehnika ja suhtekorralduse võimalusi, luues sotsiaal-võrgustikes (Facebook, SmallWorld) kontosid ja saates teateid Twitteri veebikeskkonna kaudu, kuid määravaks jääb siiski teadete ja kommünikeede sisu, mitte vorm ehk suhtluskeskkond, kus sõnum avaldatakse. Pealegi, kui islam välja jätta, võib lääneeuroopaliku ilmalikkuse väljenduseks või ütleme tulemiks olla puhas osavõtmatus.

Ükskõiksus usuasjades on muutnud eurooplased aga sallivaimaks kogu maailmas. Kümnest inimesest üheksa nõustub väitega, et iga usund sisaldab endas teatud tõde, ning vaid kuus protsenti suhtub religioonide omavahelisse tunnustamisse ning avatusse ebalevalt. Sallivus eri religioonide ja elutõdede suhtes on märk moodsast pluralismist, olgugi et pingeid tekitavad mured immigratsiooni ummikseisu ja äärmusluse pärast, mis on uskude tunnustamisel ju siiski teisejärgulised sotsiaalpoliitilised tegurid. Euroopas 2008. aastal läbi viidud religiooniuuring kinnitab, et inimene on temasse mittepuutuvate usundite suhtes pigem avatud, kuid sellise salliva suhtumise tagamaa peitub sotsiaalses soovitatavuses – vanameelsus hoiakutes on praeguses Euroopa väärtuspildis vastuvõetamatu. Vähem veendunud ollakse aga selles, kas iga religiooni tuum on tõde, ning veelgi vähem soovitakse arvestada võõraste usundite õpetustega – kui, siis pigem osaliselt.

Kõige huvitavam on aga asjaolu, et väga vähesed eurooplased on nõus väitega, et neil on õigus ja teistel (usunditel) mitte – isegi pooled mitteusklikest ei kirjutaks praeguses Euroopas sellisele väitele alla. Uurimus sedastab: tolerantis on moodsa aja moraali ja eetika nõnda tugev instrument, et inimene on pigem nõus aktsepteerima uusrelativismi kui tunnistama, et tema doktriin levitab ainultõde. Meenutagem siinkohal paavst Benedictus XVI avalikku kinnitust, et „katoliiklus on ainus tõeline Kristuse kirik” ja et teistel – eelkõige protestantlikul ja õigeusu kirikul – puuduvad elemendid, mis on katoliku kiriku jaoks olulised, mille tõttu langes paavst sadade tuhandete inimeste põlu alla. 2006. aastal Saksamaal Regensburgi ülikoolis peetud kultuuride dialoogile õhutavas kõnes seadis Benedictus XVI paljude vatikanoloogide ja muslimite hinnangul kristluse islami usust kõrgemale, luues selliste väljaütlemistega endale üsna tagurliku maine.

(Teksti on eksami tarbeks kohandatud.)

(755 sõna)

VARIANT 5

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Katrin Reimuse novell „Naaber” (kogumik „Õnnelikud inimesed”, 2009) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Too esile kolm põhjust, mis on muutnud naabrimeeste suhted pingeliseks. (10 punkti)

2. Nimeta kolm omadust, mis Priidikut iseloomustavad. Põhjenda oma valikut tekstinäidetega. (10 punkti)

3. Priidik tunnistab endale kaks korda, et tal on häbi. Miks ta häbi tunneb? Analüüsi, kas sinu arvates on Priidikul põhjust häbi tunda. (10 punkti)

4. Sõnasta novelli kaks olulisemat ideed ja selgita nende tähtsust. (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Vanarooma komöödiakirjanikult Plautuselt pärineb sentents *homo homini lupus est* (inimene on inimesele hunt). Katrin Reimuse novelli lugedes jääb mulje, nagu poleks sajandite jooksul midagi muutunud. Miks naabrite/inimeste suhted keeruliseks muutuvad? Kas headus on ilmast kadunud või ei ole seda kunagi olnudki?

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid inimeste/naabrite suhete kujunemise tagamaid. Arutluses võid toetuda Eesti ajaloole ja/või kirjandusele. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Katrin Reimus (1961–2009) oli kauaaegne inglise ja soome keele õpetaja Kunda ühisgümnaasiumis. Ta on tegutsenud ka soome kirjanduse tõlkijana. Temalt on ilmunud noorteromaanid „Eilset pole olemas” (2002) ja „Haldjatants” (2003) ning lasteraamatud „Mardi päris oma auto” (2007) ja „Mardi auto ja paskaagid” (2008). 2008. aastal jõudis lugejateni ka romaan „Kus tramm ei käi”. Katrin Reimuse viimane teos, novellikogu „Õnnelikud inimesed” ilmus 2009. aasta kevadel. Raamat sisaldab lihtsaid ja elulisi jutte, millest paistab välja autori suur elukogemus, eluterve naer ning püüd mõista inimest.

Katrin Reimus Naaber

5 Ikka veel ei ilmunud kedagi välja. Priidik hakkas juba närviliseks muutuma. Juhan oli alati varahommikul lehti võtmas käinud ja Priidik passis akna peal, et see hetk ära tabada ning naabrimehele paar vängemat sõna öelda. Ikka pidi see neetud vanamees just siis oma lõket tegema, kui tuul tema, Priidiku maja poole oli. Ja nüüd olid maja ees kõik vasttärnanud krookused tahmahelvestest hallid. See ajab ju kopsu üle maksa.

Priidikul lausa kees sisemuses. Oli temale ikka naabrimees sattunud. Ühtelugu oli tüli majas. Ja nii kui nina uksest pistsid, oli vastasmajastki vanamees väljas nagu jänes torukübarast. Priidikul oli eilsest veel hing täis – või tema, kurat, tuleb küsima, kuda ma ikka oma pensist ajalehte jäksan osta. Vanameheniru selline. Lugegu oma raha.

10 Priidik ei tahtnud joppi seljast võtta – mine tea, tuleb Juhan õue ja äkki ta siis ei jõua samaks ajaks värava juurde.

Mees läks uuesti akna ligi ja piilus kardina tagant. Ei midagi, ajaleheotsad turritasid ikka postkasti serva vahel ja vastasmaja hoov oli kui välja surnud.

15 Ometi olid nad viimasel ajal igal hommikupoolikul vähemalt korra üksteise peale üle aia karjunud. Kui tema läks lehti võtma või jalgteed pühkima, oli ka see vastik ätt kohe õue peal. Ja nii kiuslik oli ta, et Priidik lausa pidi ka ise välja kargama, kui Juhanit kaugelt silmas. Ühtelugu sai too millegagi hakkama, et naabrile tüli tekitada.

Nüüd oli päike juba pooles päevas, aga vastasmajast ei tulnud ikka veel kippu ega kõppu. Kuradi vanamees, ega ta ometi haigeks ole jäänud. Või viskas vedru välja, mine teda tea. Paras

20 talle, kellele sellist kiusunosu tarvis ongi.

Priidikul hakkas natuke häbi ka. Noh, lausa surma ei tasu teisele ikka soovida, nii hull ta tegelikult ikka pole.

Taat vahtis köögiaknast välja. No ega neil krookustel nüüd nii väga häda ka ei olnud, ja kui veega üle kasta, oleks päris kenad. Aga miks ma peaksin ennast vaevama, kui teine kiusu pärast

25 sulle tahma kaela ajab, sõitles Priidik vahelduseks iseendaga. Endaga oli üldse vahel raske. Kõiksugu veidrad asjad tulid tahtmata meelde. Kõige lõpuks seegi, kuidas ta ise kolm päeva oli oodanud, enne kui oma kevadrisu põletama hakkas. Ei tahtnud akendesse tahmatorte lasta. Kui Priidik nüüd päris aus oli, siis natuke vist selle pärast ka, et tossu naabri poole suunata. Aga mis ta siis on nihuke mühakas, vastas Priidik endale, kui südametunnistus liiga valju häält tegi. Alati

30 nii õhku täis oma poja pärast. Silmad lausa kilavad peas ja vahib ikka minu aia poole, kui see Jaak siis oma kiiskava limusiini talle väravasse pargib. Et kas ma ikka nägin ...

Aga nüüd oli see mühakas kusagile kadunud ja Priidik oli veidi ärevuses. Ei, tegelikult tahtis ta lihtsalt teada, mis juhtunud oli. Mis tal muidu sest vanamehenässist ...

35 Priidik ajas kalossid jalga ning tegi paar tiiru ümber oma maja. Uuris loodust ning pidas silmanurgast naabri hoovi silmas. Ikkagi ei kippu ega kõppu. Kui Juhan isegi kolme tiiru peale välja ei tulnud, otsustas Priidik asja veidi lähemalt uurida.

Ta kõndis naabri väravani ja patseeris seal paar korda edasi-tagasi. Ikka ei midagi. Äkki on, kurat, jalaluu ära murdnud ja vedeleb nigu vorst keset köögipõrandat. Need lapsed tulevad tal

40 kah korra paari nädala järgi läbi, selleks ajaks võib vanamees juba kutu olla. Ja Priidik kõndis majani. Upitas ennast akendest sisse vaatama. Juhanit ei paistnud kusagil. Ja köögipõrandal ei vedelenud kah mingit naabrimeest.

Nüüd haaras Priidikut juba kerge paanika. Naabri jalgratas seisis maja ees. Ega ta, vana tobu, ometi kusagile kaugemale kondama ei läinud? Jalad kah, sindril, na viletsad, jäi veel auto alla

45 või miskit.

Priidik haaras naabrimehe jalgratta ning otsustas väikese tiiru teha. Sõidan ümber kvartali ära, eks siis näis, mõtles ta. Vana sõiduriist ägises kaeblikult, kui Priidik sadulasse ronis. Pealegi kippus see imelikult vingerdama ja Priidiku tahte vastaselt kurve võtma. Rattasõitu ei unustata, pobises mees endamisi ning punnis edasi. Juhanit polnud mitte kusagil. Ühegi tee ääres ei

50 konutanud teadvusetut vanameest. Priidik läks lausa paanikasse ja ronis isegi ehmatusega ühe suurema loigu juures rattalt maha. Õnneks polnud see veri, vaid mingi õline laik. No ega ma teda saadanat või otsima jäädagi, otsustas Priidik lõpuks ja keeras tagasi kodu poole. Endal süda muret täis. Õienda siin mingite krookuste pärast, teisel häda käes.

Juhani maja ees seisis päikesekiirtes läikiv automobiil. Jaak oli käima tulnud. Eks nad siis ise

55 otsigu oma vanamehetoid. Priidik lootis, et saab ehk ratta nõndaviisi õuele tagasi sokutada, et keegi teda tähele ei pane. See läks tal peaaegu õnneks. Ta oli juba ratast maja äärde seadmas, kui Juhan akna lahti tegi.

„Tohoo, kurat lahti, nüüd oled ikka päris lolliks läinud. Hakkad rattavargile kah veel. Ole veel ühe päeva kodunt ära, siis ei tea, mis see vana tola ette võtab. Paneb veel majale tule otsa.”
60 Ja Juhan kutsus Jaaku kah vana varganägu vaatama. Jaak vaatas ning tõmbas siis akna kinni.

Priidik tegi, et tulema sai.

Ja tal oli hirmus häbi. Ei, mitte jalgratta pärast. Vaid selle pärast, et ta oli tolle lolli pärast muretsenud. Või mis ta nüüd lausa muretses, niisama, parem on teada ikka.

Igatahes, katsugu Juhan homme oma nina majast välja pista. Küll Priidik siis talle kõik ära
65 ütleb. Või teda vargaks sõimama. Igavene vastik vanameheidu. Ja seda tahmapuistamise asja ta ka niisama ei jäta. Kohe mitte ei jäta.

(853 sõna)

VARIANT 6

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Ain Kaalepi luuletus „Tundmatutele inimestele” (kogu „Muusad ja maastikud”, 1973) ning lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Mis nähtusi autor taunib? Too autori taunitavate nähtuste kohta vähemalt kaks näidet tekstist. (10 punkti)

2. Kuidas autor suhtub inimkonda? Leia oma väitele vähemalt kaks kinnitust tekstist. (10 punkti)

3. Kuidas mõistad tekstis sisalduvat väidet, et inimene on sõnaolend? Leia selle tõestuseks tekstist kaks näidet. (10 punkti)

4. Mida võid teksti põhjal väita hopi-indiaanlaste kohta? Esita vähemalt kolm väidet. (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Igal keelel on praktiline ja kultuuriline tähendus. Keele praktiline funktsioon teeb võimalikuks meie igapäevase suhtlemise (nii suulise kui ka kirjaliku). Keele kultuuriline funktsioon võimaldab mõtestada praktilist tegevust ja selle kaudu ollakse ühenduses oma juurtega. Eestlaste suhe oma keelesse (varem – murretesse) on ajaloo erinevatel etappidel olnud erinev. Tänapäeval on eesti rahvas ja eesti keel jõudnud oma arengu uude järku, mille peatunnus on üleilmastumine.

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid eesti keele hetkeolukorda ja tuleviku väljavaateid. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Ain Kaalep (1926) sündis Tartus. 1943 lõpetas ta Hugo Treffneri gümnaasiumi ning jätkas õpinguid Tartu ülikoolis. Samal aastal põgenes ta Soome, kus astus sõjaväkke. Naasis Eestisse soomepoiste väeüksusega 1944. aastal. 1946 alustas uuesti õpinguid ülikoolis. Lõpetas ülikooli kaugõppes soome-ugri erialal 1956. aastal. Seejärel on tegutsenud valdavalt kutselise kirjaniku ning õppejõu ja õpetajana. 1989–2001 oli ajakirja Akadeemia peatoimetaja. Ain Kaalep on Wiedemanni keeleauhinna laureaat.

Ain Kaalep tuli luulesse 1950. aastatel, kutsudes esile kirjandusliku poleemika oma loomingu filosoofilise laadi ja suurema tähelepanuga luule vormile. Seetõttu viibis kirjaniku raamatudebüüt: 1962. aastal ilmus kogu „Aomaastikud”. Kaalepi luulet on nimetatud neoklassitsistlikuks – põhjuseks tema huvi klassikaliste luulevormide ning antiik- ja idamaade luule vastu.

Tema luule üks tunnusjooni on aegade ja kultuuride seoste tunnetamine. Luuletaja lähtub humanistlikult aluselt, ta sisendab lugejatesse tasakaalukust ning armastust ilusa, hea ja õige järele.

Ain Kaalep

Tundmatutele inimestele

Paljude siis mul tuttavaid inimesi ongi:
võib-olla tuhat, võib-olla ka rohkem.
Ja paljude ma siis neidki tuttavaid tunnen:
päris hästi ehk ainult kümnekonda.

- 5 Sellepärast pean ma inimkonda ülistades
ülistama ennekõike tundmatuid inimesi,
ja ennekõike pean ma neid ülistama selle põhjal,
mida ma võin järeldada kaudsetest andmetest.

- 10 Uudishimuliku noorukina, kellele meeldis
nii väga kuulata võõraste vestlusi ja vahtida
kasvatamatul kombel võõrastest akendest sisse,
valisin veendunult oma erialaks keeled.

- Kuidagi oli mulle juba seekord selge see,
et inimene on sõnaolend, ja et inimkonda
15 saab tundma õppida just sõnadest ja sellest,
kuidas ta neid sõnu sisustab ja seob.

- Oo tundmatud, toredad inimesed! Mis rõõm
on osata teid armastada sõnastike kaudu,
grammatikatele tuginedes! Mis aare
20 on inimkonnal teie keelte musttuhande näol!

Kui ma kuulen kitsaspeade kirisemist
selle puhul, et nad ei osanud öelda
rumeenia habemeajajale, kas lõigata
soengule terav või sirge nurk,

- 25 siis tunnen võitmatut vajadust soovitada:
„Kallid kitsaspead, kasvatage habe!
Habemikud vajavad habemeajajat harvem
ja üldse on habemega auväärsem olla.”

- Kui jälle hääbuks mõni indiaanihõim
30 „puhtpraktilistel põhjustel” minnes üle
inglise keelele, leinaksin väga seda kaotust,
mis on vaesemaks teinud inimkonna tuleviku.

- Tuhandelt Arizona osariigi kodanikult,
kes kõnelevad ameerika-inglise keelt
35 ei tarvitse inimkond saada tühjagi,
olgu nad kui kenad inimesed tahes.

- Kuid tuhat hopi-indiaanlast on mõneti väärt
rohkemgi kui kõik anglo-ameeriklased kokku:
kui esimestel on oma keel ja kõik, mis keele
40 juurde käib,
siis kõnelevad teised ju ainult inglasele saadut.

- Ja kahtlemata on hopi-indiaanlaste keeles
vähemalt üks joon, üks seos, üks element,
mida üheski teises keeles pole olemas,
45 mida tundmata aga tunneksime inimkonda vähem.

Oo tundmatud, toredad inimesed! Mis hea,
et te räägite nii paljusid erinevaid keeli,
sest nende kaudu teile liginedes saan ma alles
õiguse ülistada teid ja teie näol inimkonda ennast!

(283 sõna)

VARIANT 7

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Katrin Saks artikkel „Väärtuste ja huvide vahel” (ajakiri Haridus, veebruar 2009) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Mis allikale tuginedes autor väidab: „Niisiis saame vaid üsna tinglikult rääkida ühiste väärtuste liidust”? Nimeta kaks peamist põhjust, mis lubavad autoril nii väita. (10 punkti)
2. Mille poolest erinevad Euroopa Liidule omased väärtused ja inimeste personaalsed väärtused? Selgita, mille poolest erineb Eesti koht selles kontekstis teistest. (10 punkti)
3. Nimeta kolm allikat, millele autor tugineb noorte väärtushinnanguid analüüsides. Too igast allikast esile kaks sinu arvates olulisemat uuringu tulemust. (10 punkti)
4. Kuidas võib teksti põhjal iseloomustada Y-põlvkonnale järgnevat MeWe-põlvkonda? Mis neid omavahel seob, mis eraldab? (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

„Euroopa Liidu eetost rõhutavad sellised ühishäärtused nagu vabadus, demokraatia, võrdsus ja solidaarsus. Nendest väärtustest on inspireeritud kõigi ELi liikmesriikide sotsiaalsüsteem. Ehkki sotsiaalsüsteemid on erinevad, on neil mitmeid ühisjooni: kõigis kasutatakse vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vähendamiseks, sisetulekute õiglasemaks ümberjaotamiseks, sotsiaalse turvalisuse kõrge taseme tagamiseks ja võrdsete võimaluste edendamiseks valitsuse sekkumist. Täna on nende ühishäärtuste rakendamine surve all. Ehkki liikmesriigid on oma sotsiaalsüsteemi kujundamisel erinevates arengujärgkudes, seisavad nad kõik silmitsi sarnaste sotsiaalsete – demograafiliste, konkurentsialaste ja tehnoloogiliste – probleemidega, mis kutsuvad esile ühiskondlikke ja majanduslikke muutusi. Seepärast peab EL eelseisvatel aastatel võtma vastu tõsise väljakutse ja leidma võimaluse oma sotsiaalse mudeli kohandamiseks ja kaasajastamiseks.” (Publications.europa.ee)

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid, kuidas ja miks on muutunud tänapäeva inimeste väärtushinnangud, missuguseid konflikte see kaasa toob ja kuidas neid saaks vältida. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Katrin Saks on sündinud 1956. aastal Tallinnas. Ta on lõpetanud Tallinna 22. keskkooli 1975. aastal, Tartu Riikliku Ülikooli ajakirjanduse erialal 1981. aastal ning Eesti Diplomaatide Kooli rahvusvaheliste suhete erialal 1993. aastal.

Ta on töötanud peamiselt ajakirjanikuna (Eesti Televisioonis 1977–1997) ja olnud tegev poliitikuna (1999–2002 Eesti Vabariigi rahvastikuminister, 2003–2009 Euroopa Parlamendi liige). Alates 2006. aastast on ta Eesti Lastekaitse Liidu president. Katrin Saks on paljude telesaadete autor ning avaldanud artikleid erinevates ajalehtedes ja ajakirjades.

Katrin Saks

Väärtuste ja huvide vahel

Konflikt väärtuste ja huvide vahel tõusis Euroopa Liidus tõsiseks jututeemaks pärast Venemaa-Gruusia sõda. Eriti kurjaks saadi Eestis ning pahandati häälekalt, miks Euroopa Liit ja liikmesriikide juhid nii kergelt loobuvad oma põhimõtetest, selle asemel et jõuliselt vastu seista Venemaa agressioonile Gruusias. Küsiti nõudlikult, miks ei kaitsta euroopalikke väärtusi.

5 /---/ Samal ajal on kohane küsida, kuivõrd me ise oma deklareeritud väärtustest lähtume.

Pilk peeglis

Sel kevadel (2008) korraldas Eurobaromeeter väärtuste uuringu, mis näitas, et Euroopa Liidu 27 liikmesriigi elanikest vaid veidi üle poole (54%) arvab, et me oleme üksteisele väärtustelt lähedased, aga kolmandik ei jaga seda seisukohta. Niisiis saame vaid üsna tinglikult rääkida ühiste väärtuste liidust. Seda kinnitavad ka sagedased konfliktid ja sallimatust kultiveerivate äärmusliikumiste üsna kiire kasv. Omaette tegur on kindlasti kasvav sisseränne, mis toob juurde erineva tausta ja kultuuriga inimesi, kes tahavad küll osa saada euroopalikust heaolust, aga pole mitte alati nõus jagama samu põhimõtteid. Olgu näiteks üks tõsisemaid konflikte viimasel kümnendil, mis sai alguse Taani karikatuurikriisist, mil pandi proovile euroopalik arusaam sõnavabadusest. /---/ Väärtused, mis inimeste arvates kõige paremini esindavad Euroopa Liitu, on järgmised: inimõigused (37%), rahu (35%), demokraatia (34%) ja seaduslikkus (22%).

Pisut erineva tulemuse saame, kui vaatame vastuseid küsimusele „Mis on teile personaalselt kõige olulisem väärtus?“. Siis asetub esikohale rahu (45%), seejärel inimõigused (42%) ja austus elu vastu (41%). Neid inimesi, kes pidasid personaalselt demokraatiat kõige olulisemaks, oli vaid 27%. Eestis oli see veel kümnekond protsendipunkti keskmisest madalam, mis peaks meid tõsiselt järele mõtlema panema, et milles asi. /---/

Raha paneb rattad käima

On üldteada, et eestlased on religiooni suhtes üsna leiged. Tõsi, ajuti tundub, et üks jumal meil siiski on ja see on raha. Raha kummardamiseks on aga kõik kohad pühad, olgu need siis kasiinod või prožektorisäras „Tõehetk“. Sinna juurde käib loomulikult ka pime usk turu kõikvõimsusesse ja sellesse, et need, kel raha pole, on luuserid ja ise selles süüdi. Selline on olnud meie viimaste aastate mentaliteet. Kas raha on tõesti meile olulisem kui teistele? Sel aastal Bostonis ilmunud kogumik „Muutuvad väärtused ja uskumused 85 riigis“, mis sisaldab küsitlusi perioodist 1981 kuni 2004, annab päris huvitavaid andmeid. Vaatame, kuidas vastati küsimusele „Kas rahale peaks pöörama vähem tähelepanu?“. Kui 1995. aastal arvas Eestis 46%, et see oleks hea, siis viis aastat hiljem oli see protsent juba 54. Aga tähelepanuväärne on see, et meie põhjanaabritel oli see protsent 66 ja Iirimaal koguni 70. Samal ajal meie lõunanaabrite hulgas oli vaid kolmandik neid, kes tahtsid rahale vähem tähelepanu. Niisiis rikkuse kasvades suureneb nende hulk, kelle jaoks raha kaotab oma tähtsust ning värskemate andmete olemasolul võiks see protsent ehk siingi nüüd suurem olla, kui mitte finants- ja majanduskriis poleks raha jälle tähelepanu keskmesse tõstnud.

Huvitav on vaadata, kuidas muutus ajas hinnang sellisele väitele nagu „me vajame suuremaid erinevusi sissetulekus, et suurendada inimeste pingutusi“ ehk siis toetus ebavõrdsusele kui arengutegurile. Kui aastal 1990, veel enne iseseisvuse ja turumajanduse saabumist, arvas nii enamik (77%), mis oli ka loomulik, sest tulime ajast, kus peaaegu kõik olid võrdselt vaesed, siis kümne aastaga langes see protsent 62-ni. See näitaja on Eestis palju kõrgem kui enamikus Euroopa riikides. Mõnel juhul isegi kordades kõrgem. Niisiis, kui me räägime kihistumisest, mis on Eestis märkimisväärselt suur ka Euroopa Liidu uusliikmete võrdluses, siis sellele küsitlusele tuginedes võib öelda, et see ongi olnud enamuse soov. Või osava propagandaga tekitatud uskumus, mis on tähelepanuta jätnud need ohud, mida suur ebavõrdsus väikeses ühiskonnas tekitab. Aga midagi positiivset ka – meil on rohkem neid inimesi kui mitmel pool mujal, kes usuvad, et tõsine töö toob parema elu.

Kas noored on hukas?

50 Millised on need väärtused, mis on meie laste ja noorte jaoks olulised? /---/ Sotsiaaluuringute firma EMORi andmeid kasutades joonistub laulva revolutsiooni lastest ehk Y-põlvkonnast selline pilt: nad on alati muutustele ja tublid enesekehtestajad. Näiteks igasugu ootamatusteks elus on nad palju enam valmis kui nende eakaaslased Soomes. Noortele on peamine uute elamuste otsimine, nad tahaksid olla kõikjal, kus midagi olulist toimub. Kuigi paljud nendest olid
55 augustis Tallinna lauluväljakul „Märkamisaja” üritusel – laulusõnad ilusasti peas ja uuringudki kinnitavad, et nii päritolu kui ka juured on sellele põlvkonnale olulised, ei ole see suurt seotud teistest hoolimisega. Tegemist on väga enesekeskse ja pragmaatilise põlvkonnaga. Olulised on nii kuulsus kui ka rikkus, tähtis on välimus ja mood. Kõik peab olema kõige parem – tarbimine on märk kuuluvusest. Põhjamaade teadlased on analüüsinud ka Y-põlvkonnale järgnevat, nimetades neid MeWe-põlvkonnaks. Juba nimi viitab sellele, et individualistlike väärtuste kõrvale on kerkinud grupikuuluvust rõhutavad väärtused.

Lastekaitse Liit organiseeris hiljuti oma 20. sünnipäeva puhul väärtusteteemalise konverentsi ja publitseeris ka Tartu ja Tallinna ülikooli teadlaste ettekanded, mis annavad pisut teistsuguse pildi. Midagi hullu poleks justkui juhtunud. Põhiväärtused – headus, tõde, ligimesearmastus ja elu – on jätkuvalt hinnas. Samuti on noorte jaoks olulised perekond, tervis, elukvaliteet ja lähedussuhted. Muutunud on aga see, millises järjekorras need väärtuste hierarhias paiknevad.

Kogu läänemaailmas võib 20. sajandi lõpus ja selle sajandi alguses täheldada muutusi väärtusmaailmas, mida iseloomustavad esiteks üleminek kristlikult eetikalt sekulaarsele, mis on toonud kaasa selle, et elu praktiline pool on tulnud rohkem esile. Vähem otsitakse elu mõtet.
70 Teiseks, individuaalsete väärtuste esiletõus. Väärtused on muutunud ka suhtelisemaks, enam pole ühte tõde, mida vanemad lastele õpetavad.

Huvitava tulemuse andis põhikoolide lõpuklasside õpilaste küsitlus Eestis, Soomes ja Venemaal. Kõigi kolme rahvuse esindajad peavad tähtsaks sõprust ja perekonda. Eesti noored torkavad silma sellega, et hindavad väga kõrgelt puhtust ja hügieeni. Mis eristab veel, on „tarkuse” tähtsustamine. Eestlastel on see hierarhias 8., venelastel 25. ja soomlastel alles 34. kohal. Huvitav on seegi, et mõtte- ja tegutsemisvabadust hindasid ühtviisi kõrgelt kõigi kolme maa noored. Eestis elavate eri rahvusest pärit noorte hinnangud näitavad, et kuigi venelased on elanud siin kultuuriruumis, on nad säilitanud oma rahvusliku identiteedi ja mentaliteedi. Nende hinnangud on palju sarnasemad Venemaa venelaste kui eestlaste hinnangutega. Mõtlemis-panev
80 oli vastus küsimusele, mis puudutas sõda ja rahu. Kuigi kõigi kolme riigi rahva kannatused viimases sõjas on mälus väga tugevad, väärtustavad noored rahu erinevalt. Elu sõdadeta oli soomlastel ja venelastel tähtsusjärjekorras vastavalt 2. ja 3. kohal, aga eestlastel alles 14ndal. See siin on kindlasti üks mõtlemiskoht neile, kes töötavad noortega. /---/

(995 sõna)

VARIANT 8

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Gerald Traufetteri artikkel „Miks võttis temperatuuritõus aja maha?” (ajakiri Tarkade Klubi, jaanuar 2010, tõlgitud ajakirjast Der Spiegel) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Missugused on kolm põhilist maakera temperatuuri mõjutavat tegurit? Selgita, miks on kliimamuutuste ennustamine nii keeruline ülesanne. (15 punkti)
2. Leia tekstist teadlaste kolm erinevat seisukohta kliima soojenemise kohta. Kuidas nad oma seisukohti põhjendavad? (15 punkti)
3. Miks on kasutusele võetud termin „Arktika auk” ja miks see kliimateadlastele peavalu valmistab? (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Meteoroloogia professor Rein Rõõm kirjutab: „Kliima soojenemise poliitiliste vastuargumentidena on välja töötatud ja prooviks kasutusse lastud mitmesuguseid vandenõuteooriaid, alustades sellest, et tegemist on arengumaade sobinguga arenenud tööstusriikide vastu ÜRO egiidi all, eesmärgiks ressursside pumpamine tööstusriikidelt arengumaadele nii otsese tasuta abina kui ka saastemaksudega kauplemise teel. Juhin siinkohal tähelepanu asjaolule, et sellises kontekstis on ka Eesti, kes loodab lähiaastatel kasu lõigata saastemaksudega kauplemisest, kaudselt või otseselt üks osaline selles vandenõus.” (Postimees, 30.01.2010)

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid kliima soojenemisega seotud üksikasju. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Gerald Traufetter on sündinud 1972. aastal. Ta on õppinud politoloogiat ja kommunikatsiooni. Gerald Traufetter on kutseline ajakirjanik, alates 2000. aastast on ta ajakirja Der Spiegel teadustoimetaja. Elab perekonnaga Norras.

Gerald Traufetter

Miks võttis temperatuuritõus aja maha?

- 5 Maakera soojenemine on toppama jäänud: juba kümme aastat ei ole maailma keskmine temperatuur enam kerkinud. Klimatoloogid mõistatavad, kuidas seda seletada. Kas on asi puuduvates päikeseplekides? Või ebaharilikes ookeanihoovustes? Globaalse soojenemise rindel ei toimu suurt midagi. Maa keskmine temperatuur pole aastatuhande algusest saadik enam kerkinud, ja ka lõppenud aasta läheb selles osas vaikelu nimistusse. Peaaegu 30 aastat kerkis planeedi palavikukõver järsu joonega: eelmise sajandi seitsmekümnendatest kuni üheksakümnendateni keskmiselt 0,7 kraadi Celsiuse järgi. „Praegu on soojenemises igatahes paus,” tunnistab üks Saksamaa tuntumaid kliimauurijaid, meteoroloog Mojib Latif Kielis

10 asuvast Leibnizi-nimelisest mereteaduste instituudist. Temperatuurikõverale pilku heites räägib ta „platoost”, stagneerumisest kõrgel tasemel. „Seal pole midagi vaielda, seda peame tunnistama,” sõnab ta.

Valjuhääln kahjurõõm

15 Küll ei muuda temperatuuri paigalseis midagi pikaajalises soojenemise trendis; siiski toidab see kahtlusi kliimamudelite ennustusvõimes – ja on poliitiline küsimus. Juba mitu kuud väljendavad kliimaskeptikud internetifoorumites avastuse üle valjuhäälselt kahjurõõmu. Paljud kliimauurijad häbenevad temperatuuriandmeid avalikkuse ees samamoodi nagu teismeline „maasikat” – ning kahjustavad nõnda oma usaldusväarsust. „Ei saa salata, et see on meie kogukonnas üks kuumemaid teemasid,” tõdeb Jochem Marotzke, Hamburgis asuva Max Plancki nime kandva meteoroloogiaistituudi direktor. Kliimamodelleerijana tunnistab ta avameelselt: „Me ei tea täpselt, miks praegu selline stagnatsioon valitseb.” Paari kuu eest keerutas elevuse üles brittide Hadley keskus, avaldades maailma keskmise temperatuuri uusimad arvutused: nende kohaselt on maakera 1999.–2008. aastani soojenenud vaid 0,07 kraadi, mitte 0,2 kraadi, mida eeldas ÜRO kliimanõukogu IPCC. Rehkendades sellest maha veel looduslikud kliimanähtused El Niño ja La Niña, tuleb temperatuuritrendiks koguni 0,0 kraadi ehk paigalseis, konstateerivad Briti eksperdid.

Euroopa on temperatuuriga plussis

30 Erinevused maailma piirkondade vahel on seejuures märkimisväärsed: Arktikas täheldati temperatuuritõusu peaaegu kolme Celsiuse kraadi võrra, mis on viinud merejää dramaatilise sulamiseni. Samal ajal jahtusid suured alad Põhja-Ameerikas, Vaikse ookeani lääneosas ja Araabia poolsaarel. Euroopa asub endiselt plusspoolel. Kuid mõned teadlased ei soovi brittide arvutusi üldse tunnistada. „Soojenemine on viimastel aastatel jätkunud,” oletab trotslikult Stefan Rahmstorf Potsdami kliimamuutuste uurimise instituudist. Selle arvamusega seisab ta aga suuresti üksi.

35 Max Plancki instituudi teadlane Marotzke seevastu ütleb: „Me ei tunne ühtegi tõsiselt võetavat kolleegi, kes eitaks, et viimastel aastatel pole enam soojemaks läinud.” Laiale avalikkusele on need segadust tekitavad sõnumid: miks tülitsetakse nii ägedalt kliimamuutuste pärast, kuigi praegu üldse soojemaks ei lähegi? Ja kuidas võib olla, et teadlastel pole üksmeelt isegi temperatuuride liikumissuuna kohta, kuigi neid pidevalt mõõdetakse? Maailma hõlmavas võrgustikus on 517 ilmajaama. Iga mõõtmine annab aga vaid väikese punkti suurel maailmakaardil ning see tuleb superarvutite abil kogu piirkonnale laiendada. Peale selle on endiselt veel palju tumedaid laiike. Neist suurim on Arktika, mille hiiglaslikul pinnal on vaid 20 mõõtejaama. Klimatoloogid kõnelevad „Arktika august”.

Soojenemine pole sirgjooneline

45 Hadley keskuse teadlased olevat augule määranud lihtsalt globaalse keskmise väärtuse ja nii ignoreerinud, et Arktikas on läinud tunduvalt soojemaks, kritiseerib Rahmstorf. Kuid üks NASA töörühm Goddardi kosmoseuuringute instituudist New Yorgis, kes Rahmstorfi esile toodud Arktika juhtumit arvestab, jõuab viimast viit aastat arvestades samasuguse lameda temperatuurijooneni nagu nende Briti kolleegid. Marotzke hinnangul ei võta Rahmstorfi argumentatsioon „kurvi välja”. Marotzke ja Latif peavad Rahmstorfi-suguste teadlaste harrastatavat arvude väänamist koguni vastu töötavaks. „Me peame avalikkusele selgitama, et kasvuhoonegaasidest põhjustatud temperatuurid ei torma ühelt rekordilt teisele, vaid jäävad alla looduslikele kõikumistele,” ütleb Latif. Ohtlik olevat ka üksikute ilmastikunähtuste, nagu Malis esineva põua või mõne orkaani nägemine täie jõuga ründavate kliimamuutuste näitena.

Loodus kohati summutab

55 „Oleme minevikus ehk liiga tugevalt sisendanud, et areng toimub lihtsa sirge joonena aina ülespoole,” sõnab Latif. „Tegelikult on stagnatsiooni või isegi jahtumise faasid täiesti loomulikud.” Klimatoloogid joonistavad arvutimudelitega kõveraid, mille lõpp-punkt paikneb

60 kaugel tulevikus. Sajandi lõpuks, kõlab prognoos, tõuseb keskmine globaalne temperatuur
ligikaudu kolm kraadi Celsiuse järgi – kui just ei õnnestu drastiliselt vähendada
kasvuhoonegaaside õhkupaiskamist. Kuidas maailma kliima aga 2015., 2030. või 2050. aastal
välja näeb, ei tea täpselt keegi. Inimese mõju kõrval muudavad kliimat Maal ka looduslikud
tegurid: ookeanide hoovused läbivad teatud tsükleid, samuti Päikese aktiivsus. Ka suured
vulkaanipursked suudavad temperatuuritõusu mõnda aega summutada. Pinatubo vulkaani purse
65 juunis 1991 näiteks alandas maakera temperatuuri 0,5 kraadi. Nii pikendas purse jahedamat
kliimafaasi, mis algas kaheksakümnendatel aastatel. Kuid Pinatubo purskest on möödunud juba
tükk aega.

Milline tegur peitub praeguse soojenemise toppamajäämise taga? Tõsiasi on, et Päike kuhtub.
Selle kiirgustegevus on praegu miinimumis, mida näitab ka selle pinnal olevate päikeseplekkide
napp arv. Hiljuti ajakirjas Geophysical Research Letters ilmunud NASA teadlase David Rindi
70 arvestuste kohaselt on vähenenud päikeseaktiivsus stagneeriva soojenemise tähtsaim põhjus.
Ookeaniasjatundja Latif seevastu panustab ennekõike Vaikse ookeani aastakümne-
ostsillatsioonile. See Vaikse ookeani hoovusnähtus toob ekvaatori juures pinnale suurenenud
koguse külma sügavamate kihtide vett. Jahutav mõju maakera atmosfäärile olevat
tähelepanuväärne. Koos oma töörühmaga Leibnizi-nimelisest mereteaduste instituudist on Latif
75 ühena esimestest välja töötanud mudeli, et pakkuda keskpikki prognoose järgmise viie kuni
kümne aasta kohta. „Esmalt sõandame asjale läheneda sammhaaval,” ütleb Marotzke, kes
alustab samal teemal samuti suurt, riiklikult rahastatavat teadusprojekti. Teadlaste seas valitseb
üksmeel selles, et pikas plaanis jätkavad temperatuurid tõenäoliselt kerkimist. Auhinnaküsimus
kõlab aga: millal läheb jälle soojemaks?

80 **Tulekul jõnksuga hüpe**

Kui Vaikse ookeani süvavesi on tõepoolest olulisim pidurdaja, peab kliimamuutus pausi veel
järgmise aastakümne keskpaigani, oletab Latif. Kui asi on Päikeses, võib jälle soojaks minna
kiiremini, sest kõigi seniste kogemuste põhjal peaks Päikese aktiivsus järgmistel aastatel
taastuma. „Ja see võib käia tubli jõnksatusega,” ütleb Hadley keskuse klimatoloog Adam Scaife.
85 Siis tuleks loodusliku soojenemise tsüklile lisaks veel inimese tekitatud kasvuhooneefekt.
Kliimateadlased ei vaidle ainult kongressidel kirglikult selle üle, millal temperatuurid taas
kerkima hakkavad. Sõlmitakse isegi kihlvedusid, kuidas soojenemisega edasi läheb. Rahmstorf
on nii kindel, et tema ennustused lõpuks paika peavad, et on panustanud 2500 eurot. „Ma
võidan,” teatab Potsdami sünge prohvet. Tema vastasmängija Latif lükkas pakutud kihlveo aga
90 tagasi. Selleks olevat asi liiga tõsine: „Meie oleme teadlased, mitte pokkerimängijad.”

(911 sõna)

Lugemisülesannete võti

NB! Lugemisülesandeid hinnatakse hindamisjuhendi põhjal. Lugemisülesannete võti on hindajale mõeldud abimaterjal, et otsustada vastuse õigsuse üle.

Lugemisülesannete vastused ei pea võtmega sõna-sõnalt kokku langema. Vastustes hinnatakse nende sisulist õigsust ja vastavust ülesandele.

Variant 1

Loe läbi katkend Viivi Luige ja Hedi Rosma teosest „Ma olen raamat” (2010) ning lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

1. Kuidas mõistad Viivi Luige mõtet „Raamatu kirjutamine on mingis mõttes maailma toimimise mudel. Elu mudel”? (10 punkti)

Sellega tahab Viivi Luik öelda, et nii nagu elus on ka raamatu kirjutamisel üllatuse osa tohutu suur. Teost alustades ei tea tõeline (suur) kirjanik enamasti, kuidas see lõpeb. Suur kirjanik laseb teosel end ise kirjutada, ja teda ennastki üllatab, kuhu raamat pöörab ja kuhu välja jõuab. See on nagu eluski, kus inimene ei tea, mida homne päev toob (read 16–26).

2. Mille devalveerumine ja miks Viivi Luigele muret valmistab? Too selle kohta 2 näidet tekstist. (10 punkti)

Viivi Luigele valmistab muret, et devalveerunud on sõna „kirjanik” („suur kirjanik”). Tema arvates märgib sõna „kirjanik” tänapäeval võltsi, edevat ja tüütut nähtust. Sõnast „kirjanik” on sisu kadunud, sest tänapäeval ei ole kirjutamine enam kunst ja igaüks, kes viitsib, võib mõne raamatu kirjutada.

Viivi Luige arvates on devalveerunud ka sõnad „armastus” ja „usk”, sest nendestki on sisu kadunud ja nimetused on alles jäänud nagu tühjad kestad.

Devalveerunud on ka sõna „demokraatia”, sest demokraatia on muutunud edasiviivast jõust pidurdavaks jõuks. „Inimesed ootavad ja tahavad midagi muud, kui on see, mida majandus, poliitika, kultuur ja religioon neile pakuvad.” (read 27–45)

3. Kuidas suhtus Viivi Luik arvutisse (internetti) varem, kuidas nüüd? Põhjenda tekstile toetudes, miks on Viivi Luige suhtumine muutunud. (10 punkti)

Mõned aastad tagasi kasutas Viivi Luik arvutit väga intensiivselt. Tema jaoks oli arvuti nagu oopium, LSD või kokaiin. Arvuti oli võtnud ta täielikult oma võimusesse ning muutis teda: „Mind ei huvitanud enam, mis aastaeg on parajasti väljas. Kaotasin ühenduse elava loodusega. Mul oli ükskõik, kas päike paistab või on pime. Maailm justkui haihtus või kustus minu ümbert.”

Praegu ei paku arvuti talle enam nii palju huvi, sest arvuti tüütas teda ära ja arvuti kui haigus on tal läbi põetud. Viivi Luige arvates on arvuti eriti ohtlik neile, kes ei ole lapsest peale arvutiga koos elanud (read 50–62).

4. Miks ei või Viivi Luige arvates iga inimene raamatut kirjutada? Kuidas hindad Viivi Luige seisukohta? (10 punkti)

Viivi Luige arvates ei või iga inimene raamatut kirjutada, sest igal inimesel ei ole kirjanikuannet. Tema arvates peab olema raamatu kirjutamise puhul tegemist kunstiga. Tavalise inimese kirjutatud raamat on ainult näiliselt raamat, nii nagu kunstroos on ainult näiliselt roos. Kirjanikust teeb kirjaniku ja raamatust teeb raamatu see, mis jääb ridade vahele, mida polegi üles kirjutatud (read 32–40).

Hinnang õpilaselt.

Variant 2

Loe läbi Indrek Koffi („Raamat”, 2009) ja Birk Rohelennu (autori blogi) luuletused ning lahenda nende põhjal ülesanded. (40 punkti)

1. Sõnasta kummagi luuletuse peamõte. (10 punkti)

Indrek Koffi luuletuse peamõte seisneb selles, et inimese elu on väga kiire, seda täidab töö, tarbimine ja televisioon. Inimesed kaugenevad üha rohkem kultuurist, laste jaoks ei ole aega vms.

Birk Rohelennu luuletuse peamõte seisneb selles, et inimene tunnetab ennast argipäeva kiires elutempos tühisena, tuleb palju tööd teha ja rabeleda, et maksta ära laene ja liisinguid, laste jaoks ei ole aega. Selline elustiil mõjub inimesele hävitavalt ja viib varem või hiljem katastroofini vms.

2. Nimeta 2 probleemi, mida käsitletakse mõlemas luuletuses. Hinda nende probleemide aktuaalsust. (10 punkti)

Mõlemas luuletuses käsitletakse järgmisi probleeme:

- inimesed on tööga liigselt koormatud (Koff, rida 4; Rohelend, rida 17);
 - laste jaoks ei jätku aega (Koff, read 26–27; Rohelend, read 9–10, 17–18);
 - elutempo on liiga kiire (Koff, read 1–8; Rohelend, read 5–8; 11; 20–24);
 - inimeste elu ei ole tasakaalus (mõlemas luuletuses läbivalt).
- Eksaminandi hinnang probleemide aktuaalsusele.

3. Võrdle luuletuste keelt (kõnekeel, kirjakeel). Nimeta 2 joont, mille poolest need luuletused on sarnased ja mille poolest erinevad (kokku 4 joont). (10 punkti)

Sarnasused:

- lausete alguses ei kasutata suuri tähti;
- lausete lõpus ei kasutata lauselõpumärke, s.t lausete piirid ei ole tähistatud;
- mõlemas luuletuses kasutatakse kõnekeelt (Indrek Koffi luuletuses näiteks read 17–20, 25; Birk Rohelennu luuletuses näiteks read 7–8; 18, 20).

Erinevused:

- Indrek Koffi luuletuses ei kasutata suuri tähti ka nimedes, nt palsakki näiteks on mul palju / tuglas ja tolstoi (read 21–22); Birk Rohelend kasutab tänavate nimedes suuri tähti, nt mina uhan Pärnut mööda / sinul ees Tammsaare tee (read 7–8);
- Indrek Koff ei kasuta luuletuses ühtegi kirjavahemärki; Birk Rohelend kasutab ainsate kirjavahemärkidena komasid;
- Indrek Koff kasutab teadlikult nime häälduspärast vormi, mille kirjpilt on vale, nt palsakki (rida 21).

4. Analüüsi luuletuste põhjal vanemate suhtumist lastesse. Kasuta analüüsis tekstinäiteid. (10 punkti)

Indrek Koffi luuletuses täidab vanemate elu igapäevarutiin (töö, kaubandus, televisioon), lapsed ei ole peamised (oma lastele / kui neid peaks tulema). Kui lapsed siiski sünnivad, tahavad vanemad neid õpetada kirjandust ja elu püsiväärtusi austama (baasturvalisus ja püsiväärtused ja tasakaal /---/ kavatsen ma ka õpetada et / raamatut ei tohi karta). Luuletusest selgub aga, et minategelase soov ei lähe tõenäoliselt täide. Selles mõttes jagab ta oma isa saatust (read 19–30).

Birk Rohelennu luuletuses on laps ainus, mis vanemaid seob (mitte miski meid ei seogi / ainult laps, see ühine), kuid neil ei ole aega temaga tegeleda. Päevaks viiakse laps teistele hoida (lapse päevaks viime ära / hoida teistele), õhtul peab ta vaatama multfilme, sest vanemad peavad ka kodus töötama (õhtul kodus töö ei lõpe / laps las vahib multikaid) (read 3–4; 9–10; 17–18).

Variant 3

Loe läbi ajakirjanik Urve Eslase vahendatud vestlusringi teemal „Kas poliitika saab üldse olla eetiline?” (Postimees 05.03.2011) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ridade ees olevaid numbreid.

1. Leia artiklist 3 erinevat määratlust eetika kohta. Põhjenda, missugust neist pooldad. (10 punkti)

(1) D. Monticelli väidab, et eetika on teatud koosolemise viis oma normide ja käitumistavadega (rida 19).

(2) M. Lotmani arvates on eetika käitumine vastavalt oma olemusele, *ethos*-ele; see on selline käitumine, mille eest inimene on nõus vastutust kandma (read 38–40).

(3) M. Vihalem arvab, et eetika on üks poliitikakultuuri mõõdupuu; üldisemas mõttes on poliitika eetilisus sõltuvuses ühiskonnas valitsevatest väärtustest ja mentaliteetidest (read 65–67).

Põhjendus õpilaselt.

2. Kuidas Rein Raud ja Monticelli riigi ja eetika seost näevad ning millega nad oma seisukohti põhjendavad? (10 punkti)

Rein Raua arvates pole riik eetiline moodustis. Ta põhjendab seda sellega, et riik on alati üritanud legitimeerida võimu püsimist nende käes, kelle käes see legitimeerimise hetkel oli (read 10–13).

Monticelli arvab, et riik võib muutuda ainsaks instantsiks, mis otsustab eetika üle. See on juhtunud näiteks 20. sajandi totalitarismides. Ta arvab, et ühiskond loovutab riigile liiga sageli eetiliste otsuste tegemise (read 21–25).

3. Mida väärtustavad vestlusringis osalejad Sokratese ja don Juani näitel? Mille poolest need näited sarnanevad? (10 punkti)

Raud ja Monticelli väärtustavad põhimõtetele kindlaksjäämist ja toovad eetilise käitumise näideteks Sokratese ja don Juani käitumise.

Sokrates keeldub vanglast põgenemast ebaõiglase karistuse eest, sest peab seadusi ja riigikorda nii heaks, et ei reeda neid isegi oma elu päästmiseks (read 15–17).

Don Juan keeldub võimalusest kahetseda ja valetada komtuurile, et päästa oma elu (read 28–29).

Näited sarnanevad selle poolest, et mõlemad tegelased ei reeda oma põhimõtteid ja jäävad oma valikutele kindlaks.

4. Võrdle Rein Raua ja Mihhail Lotmani seisukohti eetilise käitumise kohta. Too välja 2 erinevust. (10 punkti)

Raud arvab, et eetiline käitumine tähendab kindlaksjäämist iseendale ja oma printsiipidele, sellepärast tuleb tema arvates eetilise küsimuse lahutada küsimusest „mis on hea ja kuri” (read 31–34).

Lotmani arvates on eetiline käitumine ainult selline käitumine, mille eest on inimene nõus ka vastutust kandma (read 39–40).

Raud ei pea n-ö ausat, kogemata juhtunud viga ebaeetiliseks, Lotman aga peab, rõhutades samas, et tuleb vahet teha teadmiste ja uskumuste vahel (read 54–58).

Variant 4

Loe läbi katkend Martin Kala artiklist „Mida Euroopa usub?” ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

1. Selgita artikli põhjal, mida tähendab väljend „selvekohviku sündroom”. Too selle kohta näide tekstist. (10 punkti)

Väljend „selvekohviku sündroom” tähendab seda, et tänapäeva Euroopas on uskujaid rohkem kui usklikke, s.t inimesed küll usuvad näiteks inglite, põrgu, paradiisi jms olemasollu, kuid nende uskumused ei ole enam seotud kirikuga, kus käiakse peamiselt vaid pidu- ja tähtpäevadel ning tähtsatel sündmustel (read 1–15). „Eurooplastele on religioon nagu Rootsi laud: taldrikule asetatakse täpselt need komponendid, mis maitsele sobivad või lähevad peale teatud olukorras” (read 18–20). „Dogmasid ja doktriine segatakse nii, nagu valiks inimene endale saialetis sobivat söögipoolist” (read 21–22).

2. Nimeta 6 iseärasust, mis iseloomustab tänapäeva Euroopa religiooni. (10 punkti)

Tänapäeva Euroopa religiooni iseloomustab järgmine:

- enamik eurooplasi nimetab end uskujaks (read 4–5);
- religioon Euroopas muutub individualistlikumaks ja vähem kiriklikuks (read 8–9);
- Euroopas on uskujaid rohkem kui usklikke (rida 13);
- Euroopa religiooni iseloomustab „selvekohviku sündroom” (read 14–15);
- usk on muutunud pidupäevaseks (rida 16);
- iga inimene leiab endale sobiva jumala või sekti, vajadusel segades dogmasid ja doktriine (read 21–22);
- Euroopa religiooni iseloomustab „spirituaalne nomaadlus” (read 22–23);
- ateistide hulk ei ole Euroopas suur (read 24–25);
- Euroopa religioon on arenenud viimased kaks ja pool sajandit sekulariseerimise lainel (read 29–30);
- Euroopa religioon hoiab kinni vanadest reeglitest, ei suudeta oma ideid noortele tutvustada (read 34–44);
- ükskõiksus usuasjades on muutnud eurooplased sallivamaks teiste usundite, religioonide ja usutõdede suhtes (44–51);
- vähem veendunud ollakse aga selles, kas iga religiooni tuum on tõde, ning veelgi vähem soovitakse arvestada võõraste usundite õpetustega (read 51–53);
- doktriine ei peeta ainutõeks (read 56–57).

3. Kirjelda artikli põhjal eestlaste suhet usuga. Nimeta 3 iseärasust, mis seda iseloomustavad. (10 punkti)

Eestlasi peetakse Euroopa suurimateks ususalgajateks (Delfi ja teised ajalehed). Teiste eurooplastega võrreldes on eestlased kõige vähem veendunud põrgu ja paradiisi olemasolus, kuid nad kardavad märksa rohkem pattu teha. Eestlased ei külasta kirikuid, kuid sellest hoolimata usuvad nad Jeesusesse, viimsesse päeva, jumala armu, uuestisündi, samuti usaldavad nad ristikujulisi sümbolite. Seega ei eksisteeri religioon eestlaste jaoks vaid klassikalises mõttes ega piirdu vaid kirikus käimisega (read 1–12).

4. Mis iseloomustab usu turustamisega seonduvat Ameerikas ja Euroopas? (10 punkti)

Ameerikas otsivad usuringkonnad igapäevases konkurentsivõimelises turueeliseid, millega oma tõde paremini müüa ja ostjatele paindlikku programmi pakkuda (read 32–34).

Euroopas ollakse seevastu vanameelsed ja hoitakse kivalt kinni vanadest reeglitest ning ettekirjutustest. Seetõttu ei suudeta rahuldada eluraskustega võitlevaid masse ega ahvatleda uusi põlvkondi, kelle mõtted on keskaegsest kirikust üsna kaugel. Püütakse küll kasutada uusi suhtekorralduse võimalusi (Facebook jms), kuid unustatakse, et määrav on sisu, mitte vorm (read 34–43).

Variant 5

Loe läbi Katrin Reimuse novell „Naaber” (kogumik „Õnnelikud inimesed”, 2009) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

1. Too esile kolm põhjust, mis on muutnud naabrimeeste suhted pingeliseks. (10 punkti)

Naabrimeeste pingelisi suhteid põhjustavad

- kiuslikkus, jonnakus, teineteise mahategemine, teineteisega mittearvestamine, näiteks lõkke tegemine naabrile ebasobiva tuulega (read 3–5, 8–9, 24–29);
- mühaklikkus, nt Juhani küsimus, kas Priidikul jätkub ikka raha ajalehtede ostmiseks (read 8–9);
- uhkus, nt uhkustab Juhan poja kalli autoga Priidiku ees (read 30–32);
- kadedus, nt peab Priidik Juhani endast jõukamaks, sest Juhanil on heal majanduslikul järgel poeg, kes teda aeg-ajalt vaatamas käib (read 30–32, 54);
- Priidiku üksindus, nt Juhani käib poeg Jaak aeg-ajalt vaatamas (read 30–32, 54);
- igavus, harjumus suhteid pingestada, nt igahommikune ajalehtede võtmise „tseremoonia” (read 1–3, 6–9).

2. Nimeta kolm omadust, mis Priidikut iseloomustavad. Põhjenda oma valikut tekstinäidetega. (10 punkti)

Priidik on

- kiuslik, nt selleks, et oma risu põletada, ootab ta kolm päeva, enne kui soodne tuul puhuma hakkab ja suitsu naabri krundile puhub (read 26–29);
- hooliv, heasüdamlik, nt tunneb muret, ega naabrimehega midagi juhtunud ole, kui Juhani ühel hommikul postkasti juurde tulemas ei näe; peab naabri maja silmas, et veenduda, kas Juhani ei ole midagi juhtunud (read 35–37); piilub Juhani akendest sisse, et veenduda, kas Juhan ei ole jalaluud ära murdnud (read 38–42); läheb ja teeb rattaga tiiru ümber kvartali, ehmatas suure loigu juures, uurib, ega see veri ole (read 49–51);
- enesekriitiline/aus, nt jõuab oma mõtetes tõeni, et tema alustas lõkketegemisest alguse saanud riidu (read 24–28);
- kade, nt kadestab Juhani paremat elujärge, et Juhanil on jõukas poeg (read 30–32);
- kergesti solvuv, nt Priidik on vihane, et Juhan julges teda tõgada, kuidas ta oma pensionist ajalehte jaksab osta (read 8–9);
- kättemaksuhimuline, nt prahi põletamine (read 22–24).

3. Priidik tunnistab endale kaks korda, et tal on häbi. Miks ta häbi tunneb? Analüüsi, kas sinu arvates on Priidikul põhjust häbi tunda. (10 punkti)

Esimest korda tunneb Priidik häbi, kui hakkab hirmu tundma naabrimehe tervise pärast ja peast käib läbi mõte, äkki on naabrimees surnud, ning parastab: „Paras talle, kellele sellist kiusunostu tarvis ongi.” Siin on häbitunne õigustatud, sest surma ei tohiks kellelegi soovida. Pealegi ei olnud naabrimees sugugi nii halb (read 19–22).

Teist korda tunneb Priidik häbi sellepärast, et oli naabrimehe pärast muretsenud ja teda otsima läinud. Sel korral ei oleks ta tohtinud häbi tunda, sest ta on heatahtlik ja südamlik mees, kes oma ligimese pärast muret tunneb. See on inimlik ja õige, hoopis hullem oleks, kui inimene oleks ükskõikne ja talle naabriga toimuv korda ei läheks (read 62–63).

4. Sõnasta novelli kaks olulisemat ideed ja selgita nende tähtsust. (10 punkti)

(1) Sageli algavad inimeste tülid tühistest asjadest.

(2) Inimesed, kes näiliselt vihkavad teineteist, võivad ometigi üksteisest hoolida.

(3) Inimlik kadedus, võimuvõitlus ununeb kriisiolukordades ja rivaal võib osutuda sõbraks.

(4) Naabrid on tähtsad: kui lähedasi ei ole, siis on naaber see, kes naabri pärast muretsseb.

Õpilase selgitustes hinnatakse nende loogilisust ja põhjendatust.

Variant 6

Loe läbi Ain Kaalepi luuletus „Tundmatutele inimestele” (kogu „Muusad ja maastikud”, 1973) ning lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

1. Mis nähtusi autor taunib? Too autori taunitavate nähtuste kohta vähemalt kaks näidet tekstist. (10 punkti)

Autor taunib

- kitsarinnalisust, keeli ja kultuuri unustavat suhtumist: „nad ei osanud öelda ... kas lõigata soengule terav või sirge nurk” (read 21–24);
- keelte kadumist: „leinaksin väga seda kaotust” – autor nimetab iga keele kadumist kaotuseks ja on sel puhul kurb (read 29–32);
- maailma globaliseerumist (read 42–45).

2. Kuidas autor suhtub inimkonda? Leia oma väitele vähemalt kaks kinnitust tekstist. (10 punkti)

Autor suhtub inimkonda üldiselt sümpaatiaga, sest:

- ta räägib selle ülistamisest, nt „sellepärast pean ma inimkonda ülistades” (read 5–6);
- inimkonna enamik on autorile tundmatu, aga ta peab tundmatuid inimesi toredateks „oo tundmatud, toredad inimesed!”, keda tal on rõõm armastada, nt „Mis rõõm on teid armastada sõnastike kaudu, grammatikatele tuginedes!” (read 17–20);
- inimkonnal on aare, mida autor peab tähtsaks: „Mis aare on inimkonnal teie keelte musttuhande näol!” (read 19–20).

Teiselt poolt heidab autor inimestele ette

- kitsarinnalisust (read 21–24);
- liigpraktilisust, mis väljendub inglise keelele üleminekus (read 29–32).

3. Kuidas mõistad tekstis sisalduvat väidet, et inimene on sõnaolend? Leia selle tõestuseks tekstist kaks näidet. (10 punkti)

Inimene on sõnaolend, sest

- teisi inimesi / inimkonda saab tundma õppida just sõnade kaudu (read 14–16);
- keelte paljusust näitab inimkonna rikkus (read 17–20, 46–49);
- iga keele kadumine või üleminek inglise keelele muudab inimkonda vaesemaks (read 29–32, 42–45).

4. Mida võid teksti põhjal väita hopi-indiaanlaste kohta? Esita vähemalt kolm väidet. (10 punkti)

Luuletuses öeldakse hopi-indiaanlaste kohta järgmist:

- neil on oma keel (read 39–40);
- nende keel on omapärane: selles keeles on „vähemalt üks joon, üks seos, üks element, mida üheski teises keeles pole olemas” (read 42–45);
- tõenäoliselt on neid alles jäänud vähe, tegemist on hääbuva hõimuga (rida 37).

Variant 7

Loe läbi Katrin Saksa artikkel „Väärtuste ja huvide vahel” (ajakiri Haridus, veebruar 2009) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

1. Mis allikale tuginedes autor väidab: „Niisiis saame vaid üsna tinglikult rääkida ühiste väärtuste liidust”? Nimeta kaks peamist põhjust, mis lubavad autoril nii väita. (10 punkti)

K. Saks tugineb 2008. aasta kevadel korraldatud Eurobaromeetri väärtuste uuringule, millest ilmneb, et 27 liikmesriigi elanikest vaid veidi üle poole arvab, et oleme väärtushinnangutelt lähedased (read 7–9).

Erinevusi põhjustavad

- äärmusliikumiste kasv (read 10–11);
- kasvav sisseränne, mis toob ELi juurde eri tausta ja kultuuriga inimesi, kes tahavad osa saada euroopalikust heaolust, kuid ei jaga samu väärtusi ja põhimõtteid. Näiteks Taani karikatuurikriis tõi esile erineva arusaama sõnavabadusest (read 11–14).

2. Mille poolest erinevad Euroopa Liidule omased väärtused ja inimeste personaalsed väärtused? Selgita, mille poolest erineb Eesti koht selles kontekstis teistest. (10 punkti)

ELi iseloomustavad kõige enam järgmised väärtused: inimõigused (37%), rahu (35%), demokraatia (34%) ja seaduslikkus (22%). Personaalselt kõige olulisemaks peetakse aga järgmisi väärtusi: rahu (45%), inimõigused (42%) ja austus elu vastu (41%). Seega kattuvad inimõigused ja rahu, kuid suhtumine demokraatiasse erineb suuresti: inimesi, kes pidasid demokraatiat kõige olulisemaks, oli vaid 27%. Eestis oli see veel kümmekond protsenti madalam (read 15–21).

3. Nimeta kolm allikat, millele autor tugineb noorte väärtushinnanguid analüüsid. Too igast allikast esile kaks sinu arvates olulisemat uuringu tulemust. (10 punkti)

Noorte väärtushinnangute analüüsimisel on toetutud sotsiaaluuringute firma EMOR andmetele, Tartu ja Tallinna ülikooli teadlaste ettekannetele, põhikooli lõpuklasside õpilaste küsitlusele Eestis, Soomes ja Venemaal ning Põhjamaade teadlaste analüüsile.

(1) EMORi uuringute põhjal on tegemist pigem individualistliku ja pragmaatilise põlvkonnaga, kellele on siiski ka juured tähtsad, kuid kes ei hooli eriti teistest (read 49–58).

(2) Tartu ja Tallinna ülikooli teadlased väidavad, et põhiväärtused – headus, tõde, ligimesearmastus ja elu – on endiselt hinnas. Samuti on noorte jaoks olulised perekond, tervis, elukvaliteet ja lähedussuhted. Muutunud on aga see, mis järjekorras need väärtused hierarhias paiknevad (read 61–65).

(3) Eesti, Soome ja Venemaa lõpuklasside õpilaste uuringu põhjal on õpilastele olulised sõprus ja perekond (read 71–72), samuti hindavad nad mõtte- ja tegutsemisvabadust (read 75–76).

(4) Põhjamaade teadlaste arvates saavad individualistlike väärtuste kõrval üha tähtsamaks grupikuuluvust rõhutavad väärtused (read 58–60).

4. Kuidas võib teksti põhjal iseloomustada Y-põlvkonnale järgnevat MeWe-põlvkonda? Mis neid omavahel seob, mis eraldab? (10 punkti)

MeWe-põlvkonna nimi viitab sellele, et individualistlike väärtuse kõrvale on kerkinud grupikuuluvust rõhutavad väärtused. Seda põlvkonda seob eelnevaga individualism, mida Y-põlvkonna puhul iseloomustatakse nii: „Tegemist on väga enesekeskse ja pragmaatilise põlvkonnaga. Olulised on nii kuulsus kui ka rikkus, tähtis on välimus ja mood. Kõik peab olema kõige parem – tarbimine on märk kuuluvusest” (read 50–60).

Variant 8

Loe läbi Gerald Traufetteri artikkel „Miks võttis temperatuuritõus aja maha?” (ajakiri Tarkade Klubi, jaanuar 2010, tõlgitud ajakirjast Der Spiegel) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

1. Missugused on kolm põhilist maakera temperatuuri mõjutavat tegurit? Selgita, miks on kliimamuutuste ennustamine nii keeruline ülesanne. (15 punkti)

Maakera temperatuuri mõjutavad

- Päikese aktiivsus (read 61–62);
- (2) ookeanide hoovused (read 61–62);
- (3) kasvuhoonegaaside õhku paiskamine (read 58–60);
- (4) looduslikud kliimanähtused El Niño ja La Niña (read 23–25);
- (5) suured vulkaanipursked, näiteks Pinatubo vulkaani purse 1991. aastal alandas maakera temperatuuri 0,5 kraadi (read 62–66).

Kliimamuutuste ennustamine on keeruline, sest kliimat mõjutavad väga erinevad tegurid ning kliimamuutusi uurivas võrgustikus on vaid 517 ilmajaama. Seetõttu annab iga mõõtmine maailmakaardil vaid ühe punkti, mis tuleb arvutiprogrammide abil laiendada kogu piirkonnale. Peale selle on veel palju tumedaid laike, mille kohta napib andmeid, näiteks on Arktikas vaid 20 mõõtejaama.

2. Leia tekstist teadlaste kolm erinevat seisukohta kliima soojenemise kohta. Kuidas nad oma seisukohti põhjendavad? (15 punkti)

Saksamaa üks tuntumaid kliimauurijaid Mojib Latif väidab, et praegu on kliima soojenemises paus, nn platoo, stagneerumine kõrgel tasemel (read 7–11). Samal seisukohal on Max Plancki meteoroloogiainstituudi direktor Jochem Marotzke, kes väidab, et kliima soojenemises valitseb stagnatsioon, mille põhjust ta ei oska seletada (read 19–20). Ka Briti eksperdid väidavad, et soojenemises on paigalseis (read 20–25). Stefan Rahmstorf Potsdami kliimamuutuste uurimise instituudist väidab aga, et soojenemine on viimastel aastatel jätkunud, sest Arktikas on läinud tunduvalt soojemaks (read 30–33). NASA töörühm väidab, et viimase viie aasta temperatuurijoon on lame, st soojenemises on paigalseis (read 45–48).

3. Miks on kasutusele võetud termin „Arktika auk” ja miks see kliimateadlastele peavalu valmistab? (10 punkti)

Termin „Arktika auk” on võetud kasutusele selleks, et osutada Arktikale kui vähe uuritud alale, mille hiiglaslikul pinnal on vaid 20 ilmastiku mõõtejaama. Sellised vähe uuritud alad ei luba teadlastel jõuda usaldusväärsete tulemuste ja prognoosideni (read 38–42).